

єдності. Атомістичний і анархістичний вік мусить бути позбавлений стилю. Анормально форсовне цивілізаційне життя нашої часу з своїм руйнуючим нерви поспіхом і з безконечною безліччю різнородних, все змінних, крикливих, дисгармонійних вражень причинило ся до иритування почуття гармонії і зробило людий нездібними переняти ся єдиним, консеквентним, одноцільно викованим культурним духом.

Коли культура є для нас тим самим, що стичний розвиток для одиниць, то цивілізація, удосконалюване техніки, поступ в опановуваню природи, відповідає інтелектуальному і професійному удосконалюваню одиниць. Цивілізація сама в собі не є культурою, тільки способом до культури. Електричне світло, автомобілі, й аероплани не мають нічого більше смільного з культурою, як тільки те, що з одної сторони є вони плодами чинника культури, науки, а з другої можуть бути взяті в службу культури, як усе, що упрощує механіку веденя життя і причиняєть ся до лученя між людьми. Одначе часто цивілізація спершу більше ділить, ніж лучить, бо витворює потребу люксусу, яка знов викликає рабунковий інстинкт. Звідси походить та особлива подвійна натура, властива так виразно цивілізаційному періодови XIX і XX. столітя. Сам поступ, який підпирає розвиток етики нас, рівночасно має спінюючий вплив, бо збільшує способи до влади й уживаня. Рабунковий інстинкт і товариськість стоять тут з найбільшою різкістю проти себе.

Хто живе серед того модерного хаосу, повинен зберегти ясний погляд і не дати ся збаламутити ворожнечею до культури, витворюваною через відворотну суггестію і піддержуваною реальними політиками. Все те говорене про "надмір культури" треба звести до властивої міри. Бачать, як нація занепадає і її культура прибирає хоробливі форми, і виводять з того, що націю згубила культура. Та чи такий вивід оправданий? Чи не можна подумати, що культура тому прийняла хоробливі форми, бо нарід з інших причин попав у занепад? Чи може не більш природною була би думка, що народи й держави ростуть, в своїм найліпшім віці, приймають і продукують культуру, щоб опісля постаріти ся і вмерти? В такім випадку смерть не була би наслідком культури, тільки природним порядком, якому навіть культура не може оперти ся. А коли так, то не можуть тут допомогти ніякі ліки. Старець не відмолодне через позбавлене культури. Остання і крайня консеквенція боротьби за істнуванє, се резигнація. Одначе нація, яка вмирає, виконавши свою культурну працю, не жила даром і не заслугує на насміх і в історії її спадщину візьмуть молодші сили її далі вести-муть діло культури: *Grecia capta ferum victorem cepit*.